№ 68 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏԻ 28 1902 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏԻ 28 № 68

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկ.
Թղթակցութիւնները գրւում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունւում է ամեն լեզւով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Եղիսաբէթ, Նիբոնիսիա, Մարիամ, Վառվառէ, Կլարա, Մկրտիչ, Պօղոս եւ Յովսէփ Կարա-Մուրզաները սրտի ցաւով յայտնում են ազգականներին եւ բարեկամներին իրենց թանկագին որդի, եղբօր եւ ամուսնու

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ Մ. ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱՅԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ մարտի 27-ին։ Թաղման արարողութիւնը տեղի կունենայ շաբաթ օր, մարտի 30-ին, առաւօտեան 10 ժամին, հանգուցեալի բնակարանից, Մուխրանսկայա փողոց, տ. Մուխրանսկու, դէպի Կուկիայի կաթոլիկաց Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին (Նիկոլաեվսկայա փողոց) եւ այնտեղից Կուկիայի կաթոլիկաց գերեզմանատունը։
Հոգեհանգիստ հինգշաբթի եւ ուրբաթ երեկոները, ժամի 7-ին։ 1—3

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Քրիստափոր Կարա-Մուրզա. Նամակ Սղնախից. Նամակ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Եւրոպական մտքից եւ գրականութիւնից.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱ

Երէկ, մարտի 27-ին, առաւօտեան, Թիֆլիսում յանկարծակի վախճանվեց մեր յայտնի երաժշտագէտ Քրիստափոր Կարա-Մուրզա։

Անսպասելի էր այդ մահը։ Նախընթաց երեկոյեան Կարա-Մուրզան, սովորականի պէս աշխոյժ ու առոյգ, պարապում էր երգեցիկ խմբի հետ։ Տուն վերադառնալով, նա ուրախ եւ զուարթ էր. երէկ առաւօտեան յանկարծ զգում է օդի պակասութիւն, դուրս է գալիս պատշգամբը, բայց այդտեղ, մինչեւ բժշկի գալը, վախճանվում է սրտի պայթիւնից։

Շատ դէպքերում, համարեա միշտ, միայն բացված գերեզմանն է ցոյց տալիս, թէ ինչ կորուստ ունեցաւ հասարակութիւնը։ Այսպէս է եւ ներկայ դէպքում։ Մեռաւ իրան միշտ համեստ պահող Կարա-Մուրզան եւ մենք այսօր զգում ենք, որ անյայտանում է մի ազնիւ, անսովոր եռանդոտ, իր գործին մինչեւ ինքնամոռացութիւնը հասցնող սիրով նուիրված ազնիւ մշակը։ Շատ եւ շատ բան է արել այդ մի հատ մենակ մարդը, այդ անհատը։ Եւ այսօր մենք զգում ենք, որ նա անփոխարինելի էր, որ նրա մահը սպանում է մի մեծ ժողովրդական գործ։ Ո՞վ պիտի յաջորդէ Կարա-Մուրզային։ Զարմանալի է.—ամեն անգամ, երբ մի գերեզման է բացվում, այս տանջող հարցն է սկսում մեզ խեղդել, այնքան աղքատ ու խեղճ ենք մենք։

Քրիստափոր Կարա-Մուրզան վախճանվեց 49 տարեկան հասակում։ Նա ծնվել է Ղրիմի Ղարասուբազար քաղաքում, ստացել է ընտանեկան կրթութիւն։ Առանձին սէր ունենալով դէպի երաժշտութիւնը, նա երկար ուսումնասիրում է այդ առարկան։ 1883 թւականին տեղափոխվում է Թիֆլիս եւ այստեղ ամբողջապէս նուիրվում է հայկական երգեցիկ խմբեր կազմակերպելու եւ հայերէն երգեր տարածելու գործին։ Առաջին քառաձայն խումբը նրա ղեկավարութեամբ կօնցերտ է տալիս 1885-ին։ Եւ այն ժամանակից մինչեւ այսօր, 17 տարիների ընթացքում, Կարա-Մուրզան աշխատում էր այդ ասպարէզում, երբէք չը հրապուրվելով մի այլ գործով, երբէք չը դուրս գալով իր դաժան, փշոտ ճանապարհից։

Մի չքաւոր, ուղղակի աղքատ մարդ, նա միայն իր անսահման եռանդով, իր հսկայական աշխատասիրութեամբ սկսեց, ստեղծեց, զարգացրեց իր սիրած ու փայփայած գործը այնպէս, որ այսօր Ռուսաստանում չի լինի մի հայաբնակ, փոքր ի շատէ նշանաւոր տեղ, ուր չը ճանաչեն Կարա-Մուրզային։

Մի տեղ նստել չէր իմանում այդ անխոնջ մարդը. ոչինչ դժուարութիւն չէր վախեցնում նրան եւ նա քաղաքից քաղաք էր անցնում, կազմակերպում էր խմբեր, կօնցերտներ էր տալիս, ամեն տեղ թողնելով շատ գեղեցիկ տպաւորութիւն։

Բերենք մի քանի թէեւ կցկտուր, բայց շատ պերճախօս տեղեկութիւններ այդ զարմանալի մարդու գործունէութիւնից։ Կարա-Մուրզան այսքան ժամանակի ընթացքում կօնցերտներ տուել է 47 քաղաքներում, կազմել է 90 խումբ. կօնցերտների թիւը հասնում է 248-ի։ Խմբերին մասնակցողների թիւը (կանայք եւ տղամարդիկ) եղել են 40—150 հոգի։ 1895 թւին Կարա-Մուրզան Բագւում մի մեծ կօնցերտ տուեց իր գործունէութեան տասնամեակի առիթով եւ մի թեթեւ հաշիւ ներկայացրեց հասարակութեան իր արածների մասին։ Տասը տարվայ ընթացքում նրա խմբերին մասնակցել են 1220 հոգի արական սեռից, 260՝ իգական, 67 առանձին երգողներ երկու սեռից. գրվել են 320 մշակված երգեր, 67 ինքնուրոյն հեղինակութիւններ, 28 օրկեստրի համար, 18 բանաստեղծութիւններ։ Սրանից կարելի է դատել, թէ ինչ է արել նա մինչեւ մահվան օրը։ Իսկ ինչ է տուել հայ հասարակութիւնը այդ անձնուէր մշակին։ 1897 թւին Ղարասուբազարում տուած մի կօնցերտի յայտարարութեան տակ Կարա-Մուրզան, առանց որ եւ է բացատրութիւնների եւ գանգատների, դրել է հետեւեալ սրտաճմլիկ տեղեկութիւնը. «Կօնցերտներից մուտք (սկզբից, ի հարկէ) 54,500 րուբլի, ծախս 57,600 րուբլի.—դէֆիցիտ 3,100 րուբլի»։

Ահա Կարա-Մուրզայի վարձատրութիւնը։ Սա դրամական չափն է։ Իսկ ինչպէս չափել եւ գնահատել այն դժոխային տանջանքները, հալածանքները, որ կրել է նա, այն անհուն եռանդը, որ նա թափել է իր սիրած գործի վրա։ Ինքը ընտանիքի տէր, երբէք չէ համարձակվել մտածել իր եւ իր երեխաների մասին, արել է յանուն գաղափարի, վարել է գրկանքներով լի կեանք, ապրել է պարտքով, կէս—քաղցած, բայց երբէք եւ ոչ մի դէպքում չէ թուլացել։

Մի ֆանատիկոս էր Կարա-Մուրզան իր երգերի վերաբերմամբ։ Ով ճանաչում է նրան, տեսել է գոնէ մի անգամ, նա շատ լաւ գիտէ, որ չէր կարող լինել ոչ մի դժուար, աննպաստ հանգամանք, որի մէջ Կարա-Մուրզան միշտ մի եւ նոյնը չը լինէր—ժպտուն, սիրալիր, հաւատացող, երեխայի մաքուր ոգեւորութեամբ յափշտակվող։ Մի բանի վերաբերմամբ միայն նա անհաւատ էր. նա չէր հաւատում, թէ գործը կարող է խափանվել որ եւ է պատճառով։ Ամեն ինչ կարող էր լինել. եւ քաղցածութիւն, եւ զրկանք, եւ հալածանք, եւ զզուելի, ստորաքարշ չարախօսութիւն, բայց չէր կարող չը լինել միայն մի բան—գործի շարունակութիւնը։

Հազուագիւտ են այս տեսակ բնաւորութիւնները, շատ հազուագիւտ։ Գաղափար դարձած մարդը, իսկ որ, անյաղթելի է. այն, ինչ դժուար կարող է կամ բոլորովին չէ կարող գլուխ բերել նոյն իսկ խոշոր տաղանդը, կատարում է գաղափար դարձած մարդը։ Սուրբ ոգեւորութիւն. նա հրաշագործ է։

Եւ եթէ Կարա-Մուրզան մեզանում շատ հրաշքներ կատարեց, դրա պատճառն այն է, որ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՄՏՔԻՑ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

Մեր անցեալ յօդուածում, գերմանացի նշանաւոր պատմաբան Լամպրէխտի մասին խօսելիս՝ խոստացել էինք անհատի եւ հասարակա-հոգեբանական ֆակտօրների մէջ եղած յարաբերութիւնը որոշել։

Հետեւեալ թռուցիկ նկատողութիւններով կաշխատենք ցոյց տալ՝ թէ ինչպէս սխալ է մի կողմից պատմութեան առարկան միայն մասնաւոր երեւոյթները համարել, միւս կողմից նոյնքան սխալ է բնագիտական մեթօդը պատմութեան մէջ գործ դնելով՝ մասնաւոր երեւոյթների, առանձնապէս անհատի, նշանակութիւնը միանգամայն բացասել՝ նրան իբրեւ սեռի մի օրինակ համարել, ինչպէս մի բոյս կամ մետաղ։

Անհերքելի մի իրողութիւն է, որ XIX դարում անտեսական յեղաշրջումները մի կողմից եւ, այսպէս կոչված, հումանիտար գիտութիւնների առաջադիմութիւնը միւս կողմից՝ շատ նպաստեցին կուլտուրական պատմագրութեանը կամ ուրիշ խօսքով՝ կօլեկտիվիզմին—ինչպէս անուանում է Լամպրէխտ իր ուղղութիւնը։ Բայց պէտք է նկատել, որ ժամանակի ոգին եւ ընդհանուր պայմանները առանձին դրդումներ պէտք է տային նոյնպէս անհատական-քաղաքական ուղղութեանը։ XIX դարը առհասարակ ազգայնութեան գաղափարի զարգացման դարն է. Նապօլէօնի խրոխտ արշաւանքները, եւրոպական միւս պետութիւնների օրհասական ընդդիմադրութիւնը ուժգին զարկ տուին ազգայնութեան ոգուն, որի ամենայախուռն արտայայտութիւնը Լայպցիգի մօտ տեղի ունեցած՝ ազգերի ահեղ ճակատամարտն էր։ Այնուհետեւ յաջորդաբար տեղի են ունենում Յունաստանի, Սերբիայի եւ Բալկանեան թերակղզու միւս ազգերի ազատութիւնը, բացի դրանից՝ Գերմանիայի եւ Իտալիայի միութիւնը։

Ահա այս ազգային շարժումները բնականաբար առատ նիւթ պէտք է մատակարարէին քաղաքական պատմագրութեանը. իսկ Նապօլէօնի, Բիսմարկի, Կավուրի, Գարիբալդիի եւ Գլադստօնի նման անձնաւորութիւններ ոչ միայն մեծ դրդումներ տուին անհատական պատմագրութեան, այլ եւ անհատականութեան պաշտամունքն ուժեղացրին։

Այսպէս Անգլիայում անհատական ուղղութեան ներկայացուցիչներից յայտնի է Կարլէյլ, որ իր նշանաւոր աշխատութիւններից մէկի մէջ—«Ֆրիդրիխ Մեծը»—հերոսական պաշտամունքի ամենաթանձր եւ հոտաւէտ խունկն է ծխում։ Կարլէյլի կարծիքով պատմութեան գլխաւոր առարկան հերոսն է. նոյն իսկ սօցիալական մի այնպիսի նշանաւոր դէպքի ընթացքում՝ ինչպիսին ֆրանսիական մեծ յեղափոխութիւնն է՝ «հերոսը» մնում է դարձեալ հերոս։ Զը նայելով այս հերոսական պաշտամունքին՝ նա պահանջում է աւելի զգոյշ, հեռատես վերաբերմունք դէպի համաշխարհային պատմութիւնը, ուր երբեմն «մասնաւոր դէպքերը կարծես անհրաժեշտ են դառնում». մի ուրիշ տեղ նա նկատում է մինչեւ իսկ հետեւեալը—«համաշխարհային պատմութիւնը անկարելի է այս կամ այն հնարաւորութեան (այսինքն անհատական ֆակտօրի) արդիւնք համարել, այլ նա է՝ ինչ որ է եւ ինչ որ պէտք է լինէր»։

Գալով Ֆրանսիային՝ պէտք է նկատել, որ այնտեղ բացի Տարդի նորօրինակ տեսութիւններից, որոնք այսպէս թէ այնպէս հակված են դէպի անհատականութիւնը, համարեա բոլոր սօցիօլօգ-փիլիսօփաները եւ նոյն իսկ պատմաբանները կուլտուրական ուղղութեան հետեւողներ են։ Իբրեւ հակաանհատական ուղղութեան հետաքրքիր ներկայացուցիչ յիշատակութեան արժանի է Բուրդօն։ Նա իր «L'histoire et les historiens» աշխատութեան մէջ փորձում է ոչ միայն քաղաքականութեան, այլ եւ նոյն իսկ գիտութեան, գեղարուեստի եւ բարոյականութեան մէջ առանձին առանձին ցոյց տալ միջավայրի գերակշռութիւնը ընդդէմ անհատի։

Պատմութիւնը, Բուրդօյի կարծիքով՝ մարդկային սեռի պատմութիւնն է. եւ նա անհատի դէմ դնում է «մարդկութեան հոգին»։ «Մարդկութիւնը», ասում է նա, «հսկաներից եւ թզուկներից չէ բաղկացած, այլ միջակ մեծութիւններից»։ Նա այն կարծիքի է, որ ժամանակի հեռաւորութիւնն է, որ «հերոսներին» մեծացնում է—«հերոսները մօտիկից փոքր են երեւում», որովհետեւ հեռու են միստիքականութիւն ներշնչող անցեալից. եւ նրա հերոսը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ «անծանօթների խառնուրդը»։ Այս է պատճառը, որ նրա կարծիքով «բանականութեան ոյժը ոչ թէ մեծ մարդկանց, այլ ամբողջ սեռի մէջ պէտք է որոնել»։ Նա մինչեւ իսկ այն միտքն է պաշտպանում, որ բռնակալութիւնը ոչ թէ մասնաւոր անհատների կամքից է կախված, այլ ամբոխի սարկական հակումների հետեւանքն է։ Այս նոյն հետեւողականութեամբ՝ ժողովուրդն է իսկական վարպետը, ստեղծագործող ոյժը թէ լեզուի, թէ բանաստեղծութեան եւ թէ գիտութեան մէջ։

Բուրդօյի չափազանցութիւններն ահա այն աստիճանի են հասնում, որ նա մարդկային մտքի եւ ոգու ամենաենթակայական (subjektiv) սահմաններումն անգամ—գիտութեան եւ գեղարուեստի մէջ—անանուն ստեղծագործողին՝ «մարդկութեան հոգուն» այսքան վճռողական դեր է յատկացնում։ Եւ երբ նա նկատում է, որ բոլոր մարդիկ միասին աւելի զօրեղ միտք ունեն, քան թէ Վօլտէրը եւ աւելի մեծ գիտութիւն, քան թէ Արիստոտէլն ունէր—Պաուլ Բարտը շատ իրաւացի եւ սրամիտ կերպով պատասխանում է («Die Philosophie der Geschichte als Sociologie»), որ Բուրդօն աչքաթող է անում այն հանգամանքը, որ մտքերի գումարը նոյնանիշ չէ մտքի բարձրութեանը, որ մտքի գումարելիների քանակից կախված չէ մտքի որակի բարձրութիւնը. միայն մէկին սուր, լարված մտածողութիւնն է, որ առաջնորդում է դէպի ճշմարտութիւնը եւ ոչ թէ շատերի թոյլ մտածողութիւնը։

Գերմանիայում անհատական-քաղաքական ուղղութեան գլխաւոր ներկայացուցիչները հաւաքական անունով կազմում են այսպէս կոչված «պատմական-քաղաքական դպրոցը» (Դալման, Զիբէլ, Գիզէբրէխտ, մասամբ Տրայչկէ եւ այլն)։ Շատերը հռչակաւոր պատմաբան Ռանկէին նոյնպէս համարում են այս ուղղութեան ներկայացուցիչ եւ, մեզ թւում է, բաւական անտեղի կերպով։ Ռանկէն թէեւ քաղաքական պայմաններին մեծ նշանակութիւն է տալիս, այնուամենայնիւ անուշադիր չէ թողնում նաեւ կուլտուրական ֆակտօրների նշանակութիւնը։ Ինչ վերաբերում է հերոսական պաշտամունքին՝ ահա թէ նա ինչ է ասում—«Հին ժամանակներում գուցէ գոյութիւն են ունեցել հերոսներ, որոնք երիտասարդ մարդկութեան այս կամ այն ցեղին սահմանադրութիւն եւ օրէնքներ են թելադրել եւ որոնց յարատեւութիւնը գուցէ դարեր է ընդգրկում։ Սակայն այս ժամանակները, եթէ երբ եւ իցէ գոյութիւն են ունեցել, վաղուց արդէն անցել են։

Անհատական ուղղութեան գերմանացի երիտասարդ ներկայացուցիչներից մէկը՝ Մ. Լեման այսպէս է ամփոփում իր դաւանանքը—«Մարդկային պատմութիւնը միայն հերոսների պատմութիւն է, այս պատճառով դա պէտք է լինի միանգամայն անհատական։ Պատմութեան մէջ գոյութիւն չունի ոչ մի տիպիքական անցք, ոչ մի օրէնք... Բնութեան մէջ տիրում է անհրաժեշտութիւն, իսկ պատմութեան մէջ՝ ազատութիւն. չը կայ պատմութեան մէջ մի հօսանք, որ բոլոր հերոսների համար ընդհանուր լինի»։

Կարծում ենք, ակնյայտնի է այն անդունդը, որ գոյութիւն ունի Լէմանի այս տողերի եւ Լամպրէխտի այն հիմնական հայեացքների մէջ, որ մենք համառօտակի առաջ բերինք մեր նախկին յօդուածում։ Բայց միւս կողմից պէտք է նկատել, որ Լամպրէխտ թէեւ հասարակա-հոգեբանական ֆակտօրներին մեծ նշանակութիւն

Նա մինչեւ մահվան րոպէն մնաց նոյնը, ինչ էր 17 տարիների ընթացքում: Նա չը ծերացաւ եւ չէր ծերանայ, եթէ ճակատագիրը տուած լինէր աւելի երկար ապրելու բախտ:

Այս տողերի մէջ, որ գրում ենք անակնկալ մահվան թարմ, ցնցող ազդեցութեան տակ, մենք չենք կարող գնահատել այդ համեստ մարդու կատարած գործի ահագին նշանակութիւնը: Եւ ինչ հարկաւոր է այս րոպէին գնահատութիւն: 47 հայաբնակ քաղաքներ եւ աւաններ անսել են նրան, ճանաչում են. անշուշտ, այսօր էլ դեռ ամեն տեղ հնչում են Կարա-Մուրզայի երգերը, ժողովրդական պարերի հետ միացած: Մի այսպիսի ժամանակ, երբ մեր խեղճ լեզուն հազիւ հազ է կարողանում մի թշուառ գոյութիւն քարշ տալ անհամար խութերի ու քարերի մէջ, նա, այդ համեստ մարդը, սիրել տուեց հայկական երգը, ժողովրդական մոքի ու զգացմունքի այդ աննման թարգմանը դրեց հրապարակի վրա, ցոյց տուեց մեզ, օտարացողներիս, ցոյց տուեց օտարներին եւ ամենքից էլ շնորհակալութիւն ստացաւ: Անցեալ տարվայ կովկասեան ցուցահանդէսը այցելողները շատ լաւ յիշելիս կը լինեն, թէ ինչ էր այնտեղ Կարա-Մուրզան իր խմբով:

Վերջին երկու տարիների ընթացքում անխնայ մշակը իրան երջանիկ էր զգում: Նա ստացել էր մշտական, ապահով պաշտօն—երգեցողութեան դասեր Թիֆլիսի առեւտրական դպրոցում: Նա, վերջապէս, կարող էր փոքր ինչ թեթեւանալ ընտանեկան հոգսերից, կարող էր փոքր ինչ հանգստութիւն ունենալ իր սիրած գործը շարունակելու համար: Բայց այստեղ մահը վերջ դրեց նրա կեանքին:

«Մշակի» խմբագրութիւնը իր խորին վիշտն է յայտնում իր եռանդոտ աշխատակցի եւ ժողովրդական համակրելի, անձնուէր մշակի ցաւալի մահվան առիթով:

Իսկ ինչ պէտք է անէ հայ հասարակութիւնը: Կարա-Մուրզան թողել է հինգ հոգուց բաղկացած մի ընտանիք, առանց, ի հարկէ, որ եւ է նիւթական ապահովութեան: Ո՞վ պէտք է մտածէ նրա մասին, եթէ ոչ այն հասարակութիւնը, որին նա այնքան մեծ անձնուիրութեամբ ծառայել է ամբողջ 17 տարի:

Իսկ եթէ այս դէպքում էլ պիտի արդարանայ հայկական դժբախտ ասացուածքը՝ «Գնա մեռիր, արի սիրեմ», այն ժամանակ պէտք կը լինի ասել, որ այդ հասարակութիւնը արժանի էլ չէ ոչ մի անձնուէր մշակի...

ՆԱՄԱԿ ՍՂՆԱԽԻՑ

—

Մարտի 24-ին

Ծանր եւ անախորժ տպաւորութեան տակ հեռացանք մարտի 21-ին մեր դումայի նիստից: Այդ նիստին առաջին անգամ նախագահում էր նախկին ոստիկանական ատրճանաւոր եւ մոմապահեստի կառավարիչ, իսկ այժմ նոր հաստատված քաղաքային աւագ պ. Նիկողայոս Ամիրխանեան: Նիստը չը բացված՝ քաղաքագլուխը առաջարկեց ձայնաւոր Ս. Տէր-Գրիգորեանին, որ վերարկուով էր նստած, հանել վերարկուն. պ. Տէր-Գրիգորեան ներողութիւն խնդրելով դրա համար, ասաց, որ ինքը հիւանդութեան պատճառով հագած ունի վերարկու, բայց ցանկանում է ժողովին ներկայ գտնվել: Քաղաքագլուխը չը համաձայնվեց եւ բաց արեց քաղաքային կանոնադրութիւնը, մատնացոյց անելով, որ 74 յօդուածի հիման վրա, ձայնաւորները պարտաւոր են վայելուչ կերպով պահել իրանց, իսկ վերարկուով նստելը քաղաքագլուխը համարում էր անքաղաքավարութիւն: Ս. Տէր-Գրիգորեան հնարաւոր չը համարեց այդ պահանջը կատարել եւ բողոք յայտնելով՝ հեռացաւ դահլիճից: Քաղաքագլուխը հանել տուեց եւ կողմնակի անձանց վերարկուները, մինչդեռ նոյն իսկ Թիֆլիսի դումայում առնպողական չէ այդ. ապա նա, ի զարմանս շատերի, կանչել տուեց աւագ ոստիկանին եւ կանգնեցրեց դահլիճի դռան մօտ:

Այդ նիստին հետաքրքրական էր «ձորի» հարցը: Ինչպէս հաղորդել էինք, քաղաքի կենտրոնում Թիֆլիսի ճանապարհը քանդվում է՝ առաջացնելով ձոր, որը սպառնում է քաղաքի երկու մասերը շուտով անջատել իրարից: Այս մասին նախկին դուման միջնորդել էր իշխանութեան առաջ, խնդրելով՝ թոյլ տալ քաղաքային փոխառութեամբ ամրացնել ձորը, սակայն նահանգական վարչութիւնը մերժել էր դումայի միջնորդութիւնը, առարկելով, որ այդ ձորը գտնվում է հաղորդակցութեան ճանապարհի վրա, ուստի քաղաքը պարտաւոր չէ իր հաշւով շինել, այլ դրա պարտաւորութիւնը ընկնում է զէմստվօյի վրա: Այժմ Թիֆլիսի նահանգական վարչութիւնը հաղորդել է քաղաքագլխին, թէ զէմստվօն ինքն է յանձն առնում այդ ճանապարհի շինութիւնը, բայց հարց էր առաջարկում, թէ արդեօք քաղաքը եւ տանտէրերը, որոնք շինութիւններ ունեն այդ ձորի մօտ, չեն կարող իրանց կողմից օգնել զէմստվօյին: Այս ձորը ամրացնելու համար գոյութիւն ունի երկու նախագիծ. մէկով (ինժեներ Միխայլօվի կազմած) ծախսը հաշւած է 6300 ր., իսկ միւսով (ինժեներ Անտօնօվի կազմած), որն աւելի հիմնաւոր է եւ հաստատ,—21,320 ր.:

Դնելով այս հարցը լուծելու, քաղաքագլուխը կարծիք յայտնեց, որ գործին վախճան տալու համար անհրաժեշտ է, որ քաղաքը եւ հարեւան տանտէրերը վեր առնեն ծախսի երրորդ մասը. դրա համար նա առաջարկում էր փոխառութիւն անել քաղաքի համար, իսկ ապագայում այդ պարտքը հանգցնել սպասվելի քաղաքային տուրքերի աւելացող գումարից: Սրա դէմ ընդդիմադիր կուսակցութեան ներկայացուցիչ Վ. Աւագեան, պ. Գ. Սարգսեանի հետ, եռանդով բողոքեց: Նա ասաց, որ քաղաքը, աղքատութեան պատճառով, անկարող է օգնել այդ գործին եւ արդէն նահանգական վարչութիւնը պարզել է, որ այդ ճանապարհի շինութիւնը քաղաքի պարտաւորութիւնը չէ, իսկ տանտէրերը ազատ կարող են նուիրել, որքան իրանք կամենան: Այս առաջարկութիւնը ձայների առաւելութեամբ ընդունվեց, դնելով ձորի ամրացնելու հոգսը զէմստվօյի վրա: Բաքաքացիները տալիս են զէմսկի հարկեր տարեկան մօտ 3000 ր.:

Սրանից յետոյ ձայնաւոր Վ. Աւագեան բացատրութիւն խնդրեց քաղաքագլխից, թէ ճիշդ է, որ քաղաքագլուխը, առանց դումայի գիտութեան եւ թոյլտուութեան, փողեր է հաւաքում ձորը ամրացնելու համար, ինչպէս պատմում են քաղաքում: Քաղաքագլուխը հրաժարվեց բացատրութիւն տալ: Սրա դէմ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը բողոք է ուղարկում պ. նահանգապետին: Բողոք է ուղարկում եւ ձայնաւոր Ս. Տէր-Գրիգորեան «վերարկուի» հարցի մասին:

Այսպիսով Ն. Ամիրխանեան հազիւ ոտ դնելով քաղաքային վարչութեան շէնքում, պատահում է երկու բողոքի: Ժողովում նկատվում էր եւ այն, որ քաղաքագլուխը արհամարհանքով էր վերաբերվում իր հակառակորդներին: Պարզվել է, որ ձորի համար, ճիշդ որ, հանգանակութիւն սկսված է եղել:

Ց. Գրիգորեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Բագու, մարտի 19-ին

Ցաւով կարդացինք Ցովսէփ Ճանիկեանի մահը: Վանական դասակարգի անտարբերութիւնը, որի մասին ակնարկված էր դուժկան նամակում, հին երգ է, որը թողած մէկ կողմ՝ մենք ասում ենք, որ Ճանիկեան առանց այդ էլ արդէն անմխիթար մեռաւ:

Մի-երկու կցկտուր յիշողութիւններ են միայն, որ ամփոփելու եմ այստեղ Ճանիկեանի կեանքի վերաբերմամբ:

Ցովսէփ Ճանիկեան բնիկ ակնեցի էր, մօտ 60 տարեկան, բայց ժամանակից առաջ եւ աւելի ծերացած: Գրած է «Հնութիւնք Ակնայ» գիրքը, հրատարակութիւն Թիֆլիսի հայոց հրատարակչական ընկերութեան, որի մէջ խօսած է ակնեցիների ծագման մասին, եւ պատկերացրել է ժողովրդական կեանքը ամեն կողմերով: Հրատարակած է նաեւ «Դժոխք» անունով այլաբանական գրուածքը, երկու հատորներով:

Նա շատ տարիներ առաջ վարել է Ակնայ հայոց Ներսիսեան ուսումնարանի տեսչութեան պաշտօնը: Իբրեւ ուսեալ, բարեկիրթ եւ ճշմարտասէր մարդ, նա իր բնիկ քաղաքում ամենքից յարգված էր: Դրա ապացոյցներից մէկն այն էր, որ վերջին կաթողիկոսական ընտրութեան ժամանակ Ակնայ հասարակութիւնը նրան իր կողմից պատգամաւոր ընտրել եւ ուղարկել էր Էջմիածին:

Էջմիածին գալը իբրեւ պատգամաւոր, եւ ապա հետզհետէ միմեանց յաջորդող քաղաքական աննպաստ հանգամանքները պատճառ եղան, որ նա այլ եւս չը կարողացաւ վերադառնալ Թիւրքիա եւ մնաց Կովկասում:

Բայց այդ ակամայ տարագիրը, որ ունեցել էր երջանիկ անցեալ, Կովկասում ենթարկվեց զրկանքների. իր տպած գրքերը իրան բաւարար մի օգուտ չընծայեցին, այլ եւս չենք խօսում հայրենի երկրում՝ իրան նման նիւթապէս կարօտ սիրելիների տխուր վիճակը, քանի որ նրանք իրանց ունեցածները բոլոր կորցրած էին 1896-ի դէպքերի ժամանակ: Նա աղքատացել էր բոլորովին՝ Ակնում նշանաւոր եղող այդ հարուստ ընտանիքը: Իսկ նա երբեմն Թիֆլիսում եւ երբեմն Էջմիածնում՝ ուր ճեմարանի թիւրքահայ աշակերտներին թուրքերէն լեզուի դասեր էր աւանդում, մի կերպ քարշ էր տալիս իր գոյութիւնը, բոլոր դառնութիւններն ու տառապանքը համբերութեամբ տանում: Նա իր վշտերի հետ առանձնացած, գրում էր անդադար, մխիթարութիւնը միայն գրականութեան մէջ գտնելով: Վերջին ժամանակները մանաւանդ, այդ քամակը կորացած, հիւծված եւ ոսկորները ցցված կմախք—մարդը՝ տեսնողի վրա աւելի շուտ ստուերի տպաւորութիւն էր թողնում, քան թէ մի մարդկային արարածի:

Վերջապէս հայրենիք վերադառնալու եւ իր սիրելիներին միանալու յոյսերն ու երազները չիրականացան, մնացին սրտի խորքում, եւ Էջմիածնի վանքի հին հիւրանոցի խուլ պատերի մէջ, զուրկ ամեն մխիթարութիւնից, հոգին աւանդեց:

Բայց արդեօք հոգին աւանդելիս որքան տանջվեց հէգ մարդը:

Մենք հանդիպում ենք նրա «Հնութիւնք Ակնայ» գրքի սկզբում իր ծնողների յիշատակին նուիրած տողերի մէջ այս տեսակ խօսքերի. «Ես ալ... ես ալ վաղ կամ անագան անշուշտ պիտի հետեւիմ ձեզ, միայն թէ կը փափաքիմ,

---

է տալիս, այնու ամենայնիւ, իբրեւ իսկական պատմաբան, չէ ժխտում անհատի նշանակութիւնը պատմութեան մէջ եւ այս վերջինին յատկացնում է իր առանձին ներգործական դերը, բացի իր կրաւորական դիրքից: Անհատներին, հերոսներին նա չէ համարում իբրեւ բացառիկ, չէզոքացած երեւոյթներ, այլ աշխատում է միջավայրի տեսութեամբ նրանց հասկանալ, ըմբռնել եւ բացատրել: Միւս կողմից քաղաքական պատմութիւնը նա չէ համարում իբրեւ, այսպէս ասած՝ անձնաւորութիւնների պատմութիւն, այլ՝ իբրեւ կուլտուրական պատմութեան մի մասը:

Լամպրէխտը անհատի եւ հասարակա-հոգեբանական փակտօրների մէջ եղած յարաբերութեան խնդրի նկատմամբ այսպէս թէ այնպէս աւելի դրական հիմքերի վրա է կանգնած. մինչդեռ գերմանացի սօցիօլօգներից, առանձնապէս ազգաբաններից ոմանք այս խնդրի վերաբերմամբ ծայրայեղ մոլորութիւնների մէջ են ընկնում՝ անհատի նշանակութիւնը միանգամայն բացասում են: Այսպէս օրինակ «Völkergedanke» («Ազգերի միտքը») տերմինի յայտնի հեղինակը՝ Բաստիան անհատի վրա նայում է համարեա իբրեւ մի վերացական երեւոյթի վրա:—«Ի՞նչ է անհատը առանց համայնքի. ինչ է միտքը առանց լեզուի, ինչ է լեզուն առանց հասարակութեան»: Իսկական անհատը, նրա, կարծիքով համայնքն է: Նա նոյն իսկ ազգային անհատականութիւնն էլ է ժխտում. զանազան ազգերի մէջ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւնը նա արտաքին մի բան է համարում: Նա այնքան առաջ է գնում, որ մինչեւ անգամ նկատում է—«սխալ է ասել—մենք մտածում ենք. մտածելը մի կրաւորական երեւոյթ է, որ տեղի է ունենում անկախ մեր կամքից». եւ նա այն կարծիքի է, որ ինչպէս ասվում է օր. «փայլատակում է», «անձրեւում է» եւ այլն, այնպէս էլ պէտք է ասել—«մտածում է» (es denkt) փոխանակ՝ «մտածում ենք»:

Որ Բաստիանի «Völkergedanke»-ն միակողմանի է եւ չափազանց միստիքական՝ սա ակնյայտնի է արդէն վերոյիշեալ փաստերից: Բատցէլի նման հռչակաւոր աշխարհագրագէտ եւ ազգաբան, նոյնպէս Ախէլիս, Ֆիրկանտ եւ այլն դէմ են նրան—եթէ չը խօսենք դեռ միւս հակառակորդներից, որոնք մի եւ նոյն մասնագիտութեան ներկայացուցիչները չեն:

Ֆիրկանտը իր «Naturvölker und Kulturvölker» («Նախնակեաց եւ կուլտուրական ժողովուրդներ») գրքում անհատի եւ հասարակական միջավայրի մէջ եղած կապը շատ աջող կերպով է պարզում: Նա ընդունում է կամքի այսպէս ասած՝ կամաւոր եւ անկամաւոր արտայայտութիւններ եւ հոգեբանական այն նշանաւոր յատկութիւնը, որ առանձին շեշտով մատնանիշ է արել հռչակաւոր հոգեբան-փիլիսոփայ Վունդը—հոգեկան էներգիայի աճումը: Գիտակցութեան կամաւոր արտայայտութիւնների տիպը, ասում է նա, բնորոշ է այսպէս կոչված՝ կուլտուրական ազգերի համար, իսկ անկամաւոր արտայայտութիւնների տիպը՝ նախնակեաց ժողովուրդների համար: Այս բաժանումը ի հարկէ բացարձակ մտքով չը պէտք է հասկանալ, այլ յարաբերական. եթէ գիտակցութեան կամաւոր արտայայտութիւնները տիպիքական են դիցուք կուլտուրական ազգերի համար կամ ընդհակառակն՝ անկամաւոր արտայայտութիւնները նախնակեաց ժողովուրդների համար—սա դեռ չէ նշանակում, որ առաջինները միայն կամաւոր եւ երկրորդները միայն անկամաւոր գործողութիւններ են արտայայտում: Այսքանն է միայն հաստատ, որ նախնակեաց ժողովուրդների մօտ անկամաւոր արտայայտութիւնները աւելի յաճախ են տեղի ունենում եւ աւելի սովորական են՝ քան թէ կամաւոր արտայայտութիւնները. այն ինչ կուլտուրական ազգերի մօտ ընդհակառակն՝ կամաւոր արտայայտութիւններն են գերակշռում:

Պարզ է, որ Ֆիրկանտը իր այս եզրակացութիւնները վերացական հիմքերից չէ հետեւցնում, այլ գործ է դնում խիստ էմպիրիքական եւ համեմատական-քննադատական մէթօդ. նա առաջ է բերում իր ենթադրութիւններն ապացուցանող պատմական եւ ազգագրական բազմատեսակ փաստեր (շատ հիմնաւոր են օրինակ՝ կրօնի վերաբերմամբ նրա յիշատակած փաստերը):

Ֆիրկանտի վերոյիշեալ եզրակացութեան հետ անմիջապէս կապված է անհատի եւ միջավայրի մէջ եղած յարաբերութիւնը: Նա խիստ քննադատութեան է ենթարկում մի կողմից ծայրայեղ անհատական եւ միւս կողմից հակաանհատական ուղղութիւնները. Նա խոր կերպով գնահատում է Վունդի արժանիքը իբրեւ մեծ հոգեբանի, որ հիմնաւոր ուսումնասիրութեամբ ցոյց տուեց մարդկային անհատի հոգեկան, այսպէս ասած կրկնակի առանձնայատկութիւնը, այսինքն որ նա իբրեւ անհատ ունի մի ինքնուրոյնութիւն, միւս կողմից իբրեւ սօցիալական մի երեւոյթ՝ ենթարկվում է հասարակական միջավայրի ազդեցութեանը: Շատ բնական է, որ կուլտուրական զանազան մակերեւոյթների վրա այս կրկնակի առանձնայատկութիւնը տարիճանական տարբեր արտայայտութիւններով է երեւան գալիս. մի երեւոյթ սակայն մնում է հաստատ, այդ այն է, որ ինչքան մօտենանք կուլտուրայի սկզբնական աստիճաններին՝ այնքան անզօր եւ կրաւորական է դառնում անհատը. այն ինչ կուլտուրական աւելի բարձր աստիճանների վրա նա աւելի զօրեղ է եւ ներգործական:

Ինչ վերաբերում է «մեծ մարդկանց», հանճարներին՝ շատ ճիշդ է, ի հարկէ, Սպէնսէրի այն խօսքը, որ մինչեւ սրանք իրանց հասարակութիւնը կը կազմակերպեն՝ դեռ պէտք է հասարակութիւնը նրանց կազմակերպէ: Բայց եւ այնպէս միջավայրը անմիջապէս չէ ստեղծում մեծ մարդկանց, այլ միայն նրանց կազմակերպում, ուղղութիւն է տալիս: «Մեծ մարդ» Բարդի կարծիքով «ընդհանուր շարժման մէջ արագընթաց վայրկեանն է»: Եւ յիրաւի հանճարներն իրանց հոգեկան տպաւորվող յատկութեամբ միջավայրի տիպիքական սաղմերը իւրացնում են աւելի ուժեղ կերպով քան թէ, այսպէս ասած, միջակ անհատները—նրանք մտածում են աւելի արագ, զգում են աւելի խոր, գործում են աւելի յախուռն կերպով, քան թէ սովորական մահկանացուները. միւս կողմից այդ իւրացրած սաղմերին տալիս են ինքնուրոյն մի ոգի եւ երբեմն նոյն իսկ արմատական մի նոր կազմակերպութիւն: Այս տեսակէտից շատ հիմնաւոր է Մակօլէյի այն խօսքը թէ «մեծ մարդիկ [illegible] որ ստանում են հասարակութիւնից՝ յետ են տալիս տոկոսով, երբեմն զուցէ եւ ստոկոսի տոկոսով:

Մեր նպատակից դուրս է ներկայ յօդուածում մեծ մարդկանց մանրամասն հոգեբանութեամբ, հանճարի վերլուծումով զբաղվել—այնուամենայնիւ աւելորդ չենք համարում առաջ բերել անհատականութեան յայտնի առաքեալներից մէկի՝ Ֆրիդրիխ Նիցշէի նշանակալից հայեացքը Նապօլէօնի մասին: Գերմանացի հանճարաւոր մտածողի կարծիքով, մեծ կօրսիկացին դարձաւ իր դարաշրջանի տէրը ոչ թէ նրա համար, որովհետեւ այդ շրջանի ամենակատարեալ արտայայտութիւնն էր, այլ որովհետեւ դրա ամենաոխերիմ հակառակորդն էր. Նապօլէօն դարձաւ «յեղափոխութեան ամենամեծ զաւակը», որովհետեւ նա «աւելի ուժեղ էր քան թէ յեղափոխութիւնը»:

Ամփոփելով մեր թէ նախկին եւ թէ վերոյիշեալ նկատողութիւնները՝ հետեւցնում ենք, որ պատմական-հասարակական կեանքի շարժման ամբողջ ընթացքը երկու փակտօրների փոխադարձ ներգործութեամբն է պայմանաւորվում՝ անհատական եւ համայնական—մի կողմից անհատներ՝ հոգեկան որոշ, ինքնուրոյն տրամադրութիւններով զինված, միւս կողմից հասարակական միջավայրը՝ հոգեկան յատկութիւնների, եթէ կարելի է ասել, տիպիքական սաղմերով: Ահա պատմութիւնը այս երկուստեք ներգործութիւնների բովանդակութիւնն է:

Վ. Նալբանդեան

...սրտին պէս իր գերեզման եւս մօտ ըլլի ոսկերց եւ գերեզմանացս։

...գերագոյն փափաքն էլ չիրականացաւ. ...իր յուղարկաւորութիւնը կրօնականներով, ...այդ վանքում գիւղացի մի քահանայով, ...«աղբ Թափող» սայլի վրա դրած, եւ ...թաղումը, առանց վրան որ եւ է արտա..., գիւղի գերեզմանատան մի անկիւնում, ...մոռացում», այդ բոլորը լրացնում են այն ...ականքելի ծաղրը, որին ենթարկվեց այդ տա...աղդ մարդը իր վերջին դառնագին տարիներում։

Ս. Մ. Ծոցիկեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մօզդօկ, մարտի 24-ին

Երկու տարի սրանից առաջ, այն է 1900 թւին, տեղիս հարուստ վաճառական անժառանգ Գաբրիէլ Կարախանեանցը, մահվանից մի քանի ամիսներ առաջ, օրինական ձեւով, իր բոլոր հարստութիւնը կտակում է իր կնոջը եւ 8000 ր. եղբօրորդի Գէորգեան ձեռքերին։ գումարի պայմանութիւնը եւ գործադրութիւնը Թողնում է վերոյիշեալ կտակարարներին տրամադրութեան տակ, որի տոկոսով պէտք է տեղիս հայ չքաւոր աշակերտներից մէկը, որպէս սան, ուսանէ նոյն հոգեւոր դպրոցում։ Գաբրիէլ Կարախանեանը մեռնում է։ Տեղիս հասարակութիւնը լսելով հանգուցեալի բարեգործութիւնը, Թաղման օրը, իր ներկայութեամբ պատւում է նրա յիշատակը. եկեղեցում եւս Սարգիսեան քահանան, գովասանելով հանգուցեալի արած բարեգործութիւնը, մի աղօտ քարոզ էլ խօսեց։ Սակայն, ցաւելով ենք ասում, ահա այդ օրից անցել է երկու տարի, հանգուցեալի կամքը մնացել է առանց գործադրվելու։ Հաստատ աղբիւրներից մեզ տեղեկացնում են, որ հանգուցեալի հեռու փեսայ պ. Ղափլանեանը, որի մօտ է այժմ բնակվում այրի Կարախանեանը, առայժմ գրմանը, չէ ցանկանում կատարել իր հանգուցեալ ամուսնու Թողած կտակը։ Այս երկտողով հրաւիրում ենք հանգուցեալ Գաբրիէլ Կարախանեանի այրի կնոջ ուշադրութիւնը եւ խնդրում ենք հասարակութեան իրաւացի տրտունջներին վերջ տալու համար մի երկտողով պատասխան տալ։

Խորէն քահ. Շահինեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ, մարտի 27-ին, ակնվեցին Թիֆլիսում, երկրագործական եւ պետական կալուածների մինիստրի կովկասեան լիազօր Մեդվեդեվի նախագահութեամբ, պետական կալուածների կառավարիչների խորհրդակցութիւնները, որոնք տեղի ունեն պ. լիազօրի դիւանատանը։ Խորհրդակցութիւնների ժամանակ, ի միջի այլոց, պէտք է քննվի մեր երկրի արօտատեղերի կարգաւորման հարցը, որով ազգաբնակութիւնը եւ առանձնապէս անասնապահները հնարաւորութիւն կը ստանան աւելի արդիւնաւէտ կերպով օգտվելու արօտատեղերից։ Համաժողովին մասնակցելու է եւ արեւելեան Կովկասի ձկնային արդիւնաբերութեան կառավարիչը։

Մարտի 26-ին մի խումբ չամախեցի քրիստոնեաներ դիմեցին Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան՝ խնդրելով քաղաքային հողաբաժիններ տալ նրանց վարձով, որոնց վրա նրանք մտադիր են բնակարաններ շինել իրանց համար։ Չամախեցիները խնդրում են տալ նրանց հողաբաժիններ Թիֆլիսի երկաթուղու կայարանի արեւելեան կողմում կամ, եթէ այդ անհնար կը լինի, այն տեղերում, ուր ինքը վարչութիւնը յարմար կը համարէ։ Խնդրատուքրիստոնեաները մի եւ նոյն ժամանակ աւելացնում են, որ չամախեցի Թուրքերից եւս մի քանիսը մտադիր են դիմել Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան նոյն տեսակ խնդիրքով եւ, եթէ վարչութիւնը յարգելու է Թուրքերի խնդիրն եւս, այդ դէպքում, նրանք կը ցանկային, որ Թուրքերի եւ հայերի հողաբաժինները լինեն զանազան տեղերում։

Կիեւի լրագիրներում տպագրված է տեղական համալսարանի բէկտորի հետեւեալ յայտարարութիւնը. «Ցայտարարվում է ս. Վլադիմիրի համալսարանի ուսանողներին, որ, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի կարգադրութեամբ, ուսումնական պարապմունքները համալսարանում կը վերսկսվեն բոլոր ֆակուլտէտների 3-րդ եւ 4-րդ կուրսերի, բժշկական ֆակուլտէտի 5-րդ կուրսի եւ պատմական-լեզուագիտական ֆակուլտէտի 1 եւ 2 կուրսերի ուսանողների համար մարտի 18-ից։ Իրաւաբանական, ֆիզիկօ-մաթեմատիքական եւ բժշկական ֆակուլտէտների 1 կուրսի ուսանողները արձակված են համալսարանից, իսկ այդ ֆակուլտէտների 2-րորդ կուրսի ուսանողները Թողնվում են նոյն կուրսում, համաձայն

«Տանկին յայտարարութեան ուսանողներին»։

Երեքշաբթի, մարտի 26-ին, Թիֆլիսի Արտիստական ընկերութեան Թատրոնում տեղի ունեցաւ մի Թ ո ւ ր ք ե ր է ն ներկայացում չամախեցիների օգտին։ Թատրոնը լիքն էր մեծ մասամբ Թուրք հասարակութեամբ։ Ներկայ էին եւ ուրիշ ազգութիւնների ներկայացուցիչները։ Ներկայացվեցին երկու պիէս՝ Ախունդովի «Սերաբի խանութեան վեզիրը» եւ Մադաթեանի «Կըռթկըռթ» պիէսները։ Առաջին պիէսի մէջ կան հետաքրքրական կենցաղավարական գծեր՝ վերցրած պարսկական կեանքից։ Երկրորդը ծանօթ է մեր հասարակութեան։ Հասարակութիւնը մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւում էր ներկայացմանը եւ աղմկալից կերպով ծիծաղում էր ու ծափահարում։ Հասարակութեան մէջ չատ կային Թուրք կանայք բաց երեսով եւ եւրոպական, վրացական ու Թուրքական հագուստներով։

Երեքշաբթի, մարտի 26-ին, հայ դերասանական խմբի անդամները վրաց ազնուականների Թատրոնում ներկայացրին Տէր-Գրիգորեանի «Բարեգործութեան դիմակի տակ»։ Գլխաւոր դերակատարներից պ. Ցարութիւնեանի կեղեքեանը կարող էր գոհացուցիչ համարվել, եթէ պարոնը երբեմն չափազանցութիւնների չը դիմէր։ Տիկին Մելիքեանի Հեղինէն ասնելի էր, այն ինչ պ. Գնունու Ռուբէնը՝ Թոյլ։ Ամենամեծ աջողութիւնը անչուշտ պատկանում է պ. Տէր-Դաւթեանին, որի Ակիմ Ակիմիչը վերջին աստիճանի գրաւիչ էր եւ բնական։ Միւս դերակատարներից ամբողջութիւնը խանգարող չը կար։ Թատրոնը համարեա Թէ լիքն էր։

Երեքշաբթի, մարտի 26-ին, Թիֆլիսի արքունական Թատրոնում ներկայացվեց «Լինդա» օպերան, որտեղ Լինդայի դերը կատարում էր երգչուհի Տետրացինի։ Լինդան այն օպերաներից մէկն է, որտեղ Տետրացինիի ձայնը եւ նուրբ խաղը կարող են երեւան գալ իրանց բոլոր գեղեցկութեամբ։ Թատրոն ժողովված սակաւաթիւ հասարակութիւնը մեծ հրճուանք զգաց լսելով չնորհալի երգչին։ Դուրեկան ձայն ունի եւ բարիտօն Պաչինի, որ կատարում էր Լինդայի հօր դերը։ Աջողութիւն ունեցաւ իր գեղեցիկ խաղով եւ երգիչ Ջեզարի։ Միւսները Թոյլ էին։

Տեխնիքական ուսումնարանները րէֆօրմների ենթարկելու համար կազմված մասնաժողովը կարծիք յայտնեց ի նպաստ տարրական եւ միջնակարգ տեխնիքական ուսումնարանների միացման։ Մտադրութիւն կայ հիմնել միայն մի տիպի պատկանող տեխնիքական դպրոցներ, որոնք տային գործնական եւ տեսական ամփոփ կրթութիւն։

Մեզ խնդրում են հաղորդել, որ այսօր, հինգշաբթի, մարտի 28-ին, հայ դերասանական խմբի անդամները, սիրողների մասնակցութեամբ, վրաց ազնուականների Թատրոնում կը տան հանրամատչելի ներկայացում։ Խաղալու են «Երուանդ Երկրորդ» պատմական ողբերգութիւնը։

ՀԱՅԻ-ԹԱԼԻՆ գիւղից (Էջմիածնի գաւառ) մեզ գրում են. «Մարտի 9-ին տեղիս երկդասեան դպրոցի չէնութեան մէջ, Երեւանի նահանգի ժողովրդական դպրոցների տեսչի կարգադրութեամբ, երեկոյեան ժամը 7-ին կայացաւ աշակերտական գրական-երաժշտական երեկոյթ, նուիրված Գօգօլի մահվան յիսնամեայ տարեդարձի յիշատակին։ Հանդէսը պատուեց իր ներկայութեամբ Էջմիածնի գաւառի 4-րդ մասի պրիստաւ պ. Վաչաձէն։ Հրաւիրված էին նոյնպէս գիւղի քահանաները, պատուաւոր անձինք եւ աշակերտների ծնողները։ Երեկոյթը ընդհանրապէս լաւ անցաւ։ Երեկոյթը սկսվեց «Боже, царя храни!» ռուսաց ժողովրդական հիմնով։ Ցեսոյ դպրոցի աւագուսուցիչ պ. Օրօբինսկին կարդաց Գօգօլի կենսագրութիւնը. աշակերտները կարդացին տաղանդաւոր հեղինակի նկարագրութիւններից մի քանիսը։ Հանդիսի վերջը պ. պրիստաւը ազդեցիկ կերպով հասկացրեց ներկայ եղողներին ուսումնարանի նչանակութիւնը»։

ՍՂՆԱԽԻՑ մեզ գրում են. «Ռուս եւ վրացի Թատերասէրները ամսիս 25-ին տալու են խառն ներկայացում յօգուտ չամախեցիների։ Հայ Թատերասէրները զբաղված են իրար միսը կրծելով»...

ՂՈՒԲԱՑԻՑ մեզ գրում են. «Երկրագործութեան մինիստրութիւնը ուղարկել է նորերս Ղուբայի այգեգործական դպրոցին երեք հազար րուբլի, որպէս զի այդ գումարով սկսեն առաջին պատրաստութիւնները տեսնել յիշեալ դըպրոցին կից մի մեծ չինութիւն կառուցանելու համար։ Կառուցանելի չինութեան մէջ պարունակվելու են դպրոցի պանսիօնը, ուր պէտք է ապրեն քառասուն գիչերօթիկ եւ կիսագիչերօթիկ աշակերտներ, ու ուսուցիչների սենեակներ։ Այդ կարգադրութիւնը այստեղ վաղուց էր սպասվում, այն է 1898 Թւից, բացման տարվանից։ Այդ փողերը ստանալուց յետոյ այստեղ սկսել են նախագծեր եւ նախահաշիւներ կազմել յիշեալ տան չինութեան համար, որը կարժենայ առնուազը քառասուն հազարից մինչեւ վաթսուն հազար րուբլի»։

ՀԱՅԻ-ԹԱԼԻՆ գիւղից (Էջմիածնի գաւառ) մեզ գրում են. «Ամսիս 6-ին այստեղ սպասում էին Էջմիածնի գաւառապետին։ Պ. պրիստաւի հրամանով 2—3 օր առաջ հաւաքվեցին բանուորներ ամբողջ բաժնից եւ ճանապարհը Թալինից մինչեւ երկաթուղու «Կարա-Բուրուն» կայարանը հարթեցին ու մաքրեցին։ Գալով այստեղ, պ. գաւառապետը ուսումնարանը այցելեց մի քանի պատուաւոր անձերով չրջապատված։ Բաւական խօսելուց եւ աշակերտներին հարցեր առաջարկելուց յետոյ, ման եկաւ ամբողջ չինութիւնը, նկարեց ուսումնարանը աշակերտներով, եւ գոհ սրտով հեռացաւ։ Հետաքրքրվեց նաեւ Թալինում գտնվող հայոց երկու հին եկեղեցիների բեկորներով, սրանց նկարն էլ առնելով։ Նա խորին չնորհակալութիւն յայտնեց Թալինցիներին եւ ընդհանուր հասարակութեանը, տեսնելով նրանց մէջ սէր, եռանդ եւ միութիւն դէպի հասարակական գործերը եւ գնաց այստեղից բատ երեւոյթին գոհ ու ուրախ տրամադրութեան տակ»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Անգլիական գաղթականութիւնների մինիստր Ջեմբէրլէն դիմեց այդ գաղթականութիւնների առաջին մինիստրներին՝ հրաւիրելով նրանց այցելել Անգլիա Էդուարդ VII-ի Թագադրութեան ժամանակ։ Այն հրաւէրի մէջ, որ ստացել է Կանադայի առաջին մինիստրը, ասված է. «Նորին մեծութեան կառավարութիւնը մտադրութիւն ունի օգուտ քաղել բրիտանական գաղթականութիւնների առաջին մինիստրների ներկայութիւնից Թագադրութեան հանդէսների ժամանակ եւ քննել նրանց հետ միասին մայր-երկրի ու գաղթականութիւնների քաղաքական յարաբերութիւնների, պետութեան զինուորական պաչտպանութեան, առեւտուրի եւ այլ հարցեր, որոնց մէջ շահ ունեն Թէ Անգլիան եւ Թէ նրա գաղթականութիւնները»։ Ջեմբէրլէնի այս գրութիւնից երեւում է, որ այս տարվայ բանակցութիւններն եւս պէտք է տարվեն այն ծրագրով, որով տեղի ունեցան 1897 Թւի բանակցութիւնները եւ որոնք ոչ մի աջողութիւն չունեցան։

—Ֆրանսիական հանրապետութեան նախագահ Էմիլ Լուբէ Կրօնչտադ կը հասնի մայիսի 7-ին եւ երեք օր Պետերբուրգում մնալուց յետոյ՝ մայիսի 10-ին կը վերադառնայ Ֆրանսիա։

—Անգլիական լրագիրները հաղորդում են, Թէ լուրերին նայելով, Չինաստանի հարաւում բռնկած ապստամբութիւնը հետզհետէ որոշ կազմակերպութիւն է ստանում եւ տարածվում դէպի հարեւան չրջանները։ Ապստամբութեան գլուխ կանգնած է Սունգ-Եատ-Սէն, մի չինացի յեղափոխական եւ մանջուրական արքայական տան Թչնամին, հէնց այն անձնաւորութիւնը, որ մի քանի տարի առաջ գերի էր բռնված Լոնդոնի չինական դեսպանատանը։

—Բօէրական պատգամաւոր Վէսսէլս խնդրեց «Journal» լրագրի խմբագրութեանը յայտնել, որ, հակառակ տարածված լուրերի, բօէրական պատգամաւորների եւ նախագահ Կրիւգէրի մէջ տարաձայնութիւններ տեղի չեն ունեցել։ Հանրապետութեան բոլոր ներկայացուցիչները գործում են միաբան եւ ապագայում եւս կը գործեն նոյն կերպով։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

26 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Օրէնքների ժողովածուի» մէջ մարտի 26-ից հրատարակված է կանոնադրութիւն 50,000 ր. դրամագլխի մասին Կայսերական զինուորական-բժշկական ակադէմիայի չքաւոր ուսանողներին նպաստներ տալու համար։ Դրամագլխին յատկացվում է «Կայսր Նիկօլայ II-ի դրամագլուխ» անունը։

ՐԵԱԶԱՆ։ Ֆինանսների մինիստրի կարգադրութեամբ, այստեղ կատարվում է կառավարչական քննութիւն քաղաքային բանկի մէջ։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Ռուսաց ընկերութեան «Կայսրուհի Մարիա» չոգենաւը, որը Սեվաստօպօլից գնում էր դէպի Օդէսա, ճանապարհ ընկնելուց կէս ժամ յետոյ ընդհարվեց «Սուրբ Նիկօլայ» նաւին, որը ջրի տակը գնաց։ Մարդիկ ազատվեցին։

ՈՒՐԱԼՍԿ։ Անցած տարին ուղղափառութեան գիրկը մտան 576 հերձուածողներ։

ԱԼԺԻՐ։ Միաժամանակ ճանապարհ ընկան ֆրանսիական եւ ռուսական նաւատորմերի դիվիզիաները, առաջինը դէպի Տուլօն, իսկ երկրորդը—Կադիկս։

ԲՐԻՒՍԵԼ։ Ազգային բանկի չինութեան մէջ տեղի ունեցաւ պայթիւն, որ առաջացել է, երեւի, դժոխային մեքենայից։ Ոչ ոք վիրաւորված չէ։ Մինչեւ այժմ չեն գտնված յանցաւորների հետքերը։

ՊԱՐԻԶ։ Ընդհանուր խորհուրդները մի բաց նստաշրջանում .քուէարկեցին ուղերձ չնորհաւորութիւններով նրա Ռուսաստան գնալու առիթով։ Օրինակ, ընդհանուր խորհուրդը Բէլֆօրում միաձայն քուէարկեց հետեւեալ բովանդակութեան ուղերձը։ «Խորհուրդը, Ռուսաց Կայսրի հետ տեսակցութեան խոր տպաւորութեան տակ, մատուցանում է չնորհաւորութիւն այդ բաղդաւոր անցքի համար, որը հաստատուն հողի վրա է դնում Ֆրանսիայի մեծութիւնը»։ Կալվադօսի, Լուարայի, Շէրի, Պա-դէ-Կալէի եւ այլ դէպարտամէնտների ընդհանուր խորհուրդների ուղերձներում յայտնված է, որ վերոյիչեալ ճանապարհորդութիւնը աւելի եւս կամրացնէ բարեկամութեան կապերը երկու դաչնակից ազգերի միջեւ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Տեղի ունեցաւ կենդանիներին հովանաւորող ռուսաց ընկերութեան ժողովը, որովհետեւ Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդօրօվնա այդ ընկերութիւնը ընդունեց իր հովանաւորութեան տակ, իսկ Մեծ Իչխան Կօնստանտինօվիչը—ընկերութեան պատուաւոր նախագահի կոչումը։

27 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մարտի 26-ին, դանիական Թագաւորի ծննդեան օրը, տեղի ունեցաւ նախաճաչ Ձմերային պալատում, Նոցա Մեծութիւնների Բարձրագոյն ներկայութեամբ։ Հրաւիրված էին դանիական միսիայի անդամները։ —Ալէքսանդր Նէվսկու չքանչանի ադամանդեայ նչաններ են չնորհված ինֆանտէրիայի գեներալ Մաքսիմօվսկուն։—Կառավարչական սենատին տրված Բարձրագոյն հրամանով Վիլնօի կաԹօլիկ եպիսկոպոս Զվէրօվիչ արձակվում է պաչտօնից։—Կվանտունեան չրջանի չտաբի հրամանատարը հաղորդում է, որ մարտի 13-ին Լեաօ-խէ գետի ձախ ափի վրա 600 մարդուց բաղկացած խունխուզների աւազակախումբը յարձակում գործեց մեր պահակախմբի վրա, որ գտնվում էր գետի մօտ նաւագնացութիւնը պաչտպանելու համար։ Պահակախումբը միջամտեց յարձակմանը եւ յետ մղեց չինացիներին, որոնք Թողեցին 20-ից աւելի սպանվածներ. մեր կորուստները՝ սպանված են 2 ունտէր-օֆիցէր եւ վիրաւորված են պահակախմբի հրամանատարը, պօդպօրուչիկ Բէլօխօվ, մէկ ունտէր-օֆիցէր եւ երեք հրացանաձիգներ։ Կազմակերպված է հալածանք չրջանում երեւացած աւազակախմբերի դէմ։—«Правительственный Вѣстникъ» լրագիրը հաղորդում է գիւղատնտեսական կարիքների համար Բարձրագոյն հաստատված առանձին խորհրդակցութեան մարտի 22-ին Բարձրագոյն հաստատված կանոնադրութեան մասին, որի համաձայն, տեղեկութիւններ եւ եզրակացութիւններ հաղորդելու համար վերոյիչեալ խորհրդակցութեանը նահանգներում եւ գաւառներում հիմնվում են տեղական մասնաժողովներ հետեւեալ հիմքերով. այն նահանգներում, որոնց մէջ կատարվում են ազնուականութեան ժողովներ եւ մտցրված է զէմստվօի կանոնադրութիւնը, նահանգական մասնաժողովներ կազմել, նահանգապետների նախագահութեամբ, որոնց անդամները կը լինեն ազնուականութեան նահանգական եւ գաւառական պարագլուխները, նահանգական զէմստվօի վարչութեան նախագահը եւ անդամները, գաւառական զէմստվօյի վարչութիւնների նախագահները, կազեօննայա պալատների եւ պետական կալուածների կառավարիչները, գիւղատնտեսական մասի լիազօրները, գիւղատնտեսական ընկերութիւնների նախագահները եւ այն բոլոր անձինք, որոնց մասնակցութիւնը նահանգապետը գործի համար օգտակար կը համարէ, կամ որոնց վրա մասնաւոյց կանէ առանձին խորհրդակցութիւնը. գաւառական մասնաժողովներ կազմել նոյն գաւառներում, ազնուականութեան գաւառական պարագլուխների նախագահութեամբ, գաւառական զէմստվօի վարչութեան նախագահից եւ անդամներից

եւ այն անձինքներից, որոնց մասնակցութիւնը օգտակար կը համարէ գաւառական ավտոնոմութեան պարագլուխը. Բայց սոյլ, որ փոխադարձ համաձայնութիւն կայացնելով առանձին խորհրդակցութեան նախագահ եւ ներքին գործերի ու երկրագործութեան մինիստրները որոշեն նահանգական եւ գաւառական մասնաժողովների կազմը Կայսրութեան այն տեղերի համար, ուր տեղի չեն ունենում ավտոնոմութեան ընտրութիւններ կամ չէ մտցրած զէմստվօի հիմնարկութիւններին վերաբերեալ կանոնագրութիւնը, նոյնպէս որոշել, թէ այդ ժողովներից որոնցում պէտք է կազմել վերլուծել մասնաժողովներ։ Բացի դրանից «Прав. Вѣстникъ»-ում թւած են այն նահանգները եւ գաւառները, որոնց մէջ կազմելու են նահանգական եւ գաւառական մասնաժողովներ եւ որոշված է նրանց կազմը։—«Правительственный Вѣстникъ» լրագրում տպած է. «Այն անձանց մեծամասնութիւնը, որոնք յանցաւոր էին փետրվարի 9-ին եւ 17-ին անկարգութիւններ նախապատրաստելու եւ մասնակցելու մէջ, Բարձրագոյն հրամանով բանտարկութեան ենթարկվեցին, եւ այդ բանի համար նշանակված էր Արխանգելսկի բանտը։ Մինչեւ Արխանգելսկ ուղարկելը բռնվածները մնում են Մօսկվայի բանտերից մէկում, եւ նրանց ընթացքը, որ արտայայտվում է նրանով, որ նրանք անկարգութիւններ են անում, չեն ենթարկվում բանտային կանոններին եւ կարգապահութիւնը խախտում են, այն եզրակացութեան է բերում, որ համեմատաբար երկար ժամանակով դրանց անձանց կուտակումը մէկ բանտում կարող է չափազանց ոչ-ցանկալի հետեւանքներ ունենալ, որոնք, նոյնպէս, կարող են անդրադառնալ դարձնել արտակարգ միջոցների դիմելը։ Թէ այդ պատճառով եւ թէ պակասելու համար ընկերների հնարաւոր վատ ազդեցութիւնից առանձին կալանաւորների եւ առհասարակ բանտային կարգը, Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց հրամայել, որ նախկին ենթադրութիւնը՝ բանտարկութեան դատապարտված վերոյիշեալ անձանց Արխանգելսկի բանտում կենտրոնացնելու մասին փոխել եւ բաժան բաժան տեղաւորել նրանց, պատիժը կրելու համար, փոքրաթիւ խմբերով Կայսրութեան զանազան բանտերում»։

ԿՈՊԵՆՀԱԳԷՆ։ Երեկոյեան լրագրերի ծովի օրվայ ամենայն, Նորին մեծութիւնը հայրենակցութեան համար, որոնց թւում եւ Ռուսաց Ալրէ Կայսրուհուց։

ԼՈՆԴՈՆ։ Նախկին մինիստր, լորդ Կիմբերլէյ վախճանվեց։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Արտաքին գործերի մինիստրը ամենահպատակաբար զեկուցանելով իրնան Թագաւոր Կայսրին «ռուսական ընկերութեան» մասին նաւագնացութեան եւ առեւտրի, տեղեկացրեց, որ նախկինում ներկայացված պետական ծովային բարեխնամ ընկերութեան եւ հիմնել ծովային ուղիներ, ուր կարող լինէին ժամանակաւոր ապաստանարան գտնել ռուս ծովայինները, որոնք բաղդի բերմամբ ընկնում են այդ նաւահանգիստ, նոյնպէս եւ ռուսական ծովային տունը Նորին Մեծութեան Օգոստափառ հովանաւորութեան տակ առնելու մասին եւ ի յիշատակ 1891 թւին Նագասակին Բարձրագոյն այցելութեան համար, Նորին Կայսերական Մեծութիւնը յայտնեց բարեհաճութիւն սկսել հանգանակութիւն. խակական զեկուցագրի վրա սեփական ձեռքով գծագրված է. «Ուրախութեամբ ընդունում եմ Իմ հովանաւորութեան տակ առւսաց ծովային տունը եւ նուիրում եմ նրա շինութեան համար 50,000 րուբլի»։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պարսից կառավարութեան կնքած այն փոխառութեան հետ, որ կրում է «պարսկական ոսկէ հինգ տոկոսաբեր փոխառութիւն» անունը 75 տարի ժամանակով, Պարսկաստանի զեղջող փոխատու բանկը կը ստանայ Շահի կառավարութիւնից կոնցեսսիա կառուցանելու եւ շահագործելու կառքերի ճանապարհ կովկասեան սահմանից մինչեւ Թաւրիզ եւ յետոյ մինչեւ Կազվին։

ԲԼՈՒՄՖՈՆՏԷՆ։ Պիտտ Դեվէտ, բօէրական գեներալի եղբայրը, Օրանժեան հանրապետութեան զօրքերի նախկին գլխաւոր հրամանատարը, Կիտչեներն համաձայնութեամբ կազմակերպում է բօէրական զօրաբանակներ անգլիական ծառայութեան մէջ, Օրանժեան հանրապետութեան սահմաններում. ով կը մտնայ զօրաբանակներին, նա կը ստանայ նաւաւ պատերազմի վերջանալուց յետոյ ազատը վերադառնալու համար։

ԲԵՐԼԻՆ։ Հոլլանդական մինիստր Կոյպէր յայտնեց Չիկագոյում հրատարակվող «Daily News» լրագրի թղթակցին համոզմունք, թէ բօէրները կարող են շարունակել դիմադրութիւնը էլի տասը տարի։ Անգլիական զօրքի ահագին մասսան հարկադրված է պաշտպանողական տակտիկայի հետեւել։ Կիտչեների զօրքերը, որոնք ընդունակ են վարել յարձակողական կռիւ, բաղկացած են 1000 կամ 2000 մարդկանցից կազմված բաժանմունքներից. զէնք եւ ուտելիքները բօէրները խլում են անգլիական պահակներից։

ՎԻԷՆՆԱ։ Կայսրը շնորհակալութիւն յայտնեց իտալական Թագաւորին այն գերազանց ընդունելութեան համար, որ ցոյց տրվեց հրամանատար Ռիպպէրին եւ աւստրո-ունգարական նաւատորմի օֆիցէրներին։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Ադրիանուպօլսի վալին հաղորդում է, որ բօլգարական աւազակները սպանեցին եւ այլանդակեցին իրանց երեք երկրացի մահմեդականներին եւ երեխային եւ փախան Բօլգարիա։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.
Կ. Մ. Չիկօվանի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
Կ. Ի. Գզելիեվ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.
Զ. Ի. Բաբանասեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.
Ա. Պ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ն. Ն. Ռոստոմբէկով—5—6 ժ. վիրաբուժութեան և մորթու հ.
Ա. Ն. Ծպակովսկի—6—7 ժ. նեարդային (ելեկտրաբոյժ), վեներ. և մորթու հ.
Գ. Ա. Թարխանեանց—7—7½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Բ. Ա. Նաւասարդեան—7½—8 ժ.
Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Օ. Տ. Առվանիտակի—տանը. ծաղկահատ և բըժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԳՆՈՒՄ ԵՄ

պօստային մարկաներ (բանեցրած) Պարսկաստանի եւ Տաճկաստանի։ Դիմել՝ Баку, Мирза-Авакову, Михайловская, 8. կամ Bacou, Mirza-Awakoff, rue Mikaïlowski, 8։ 1—10

ՎՐԱՑ ԱԶՆՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ
Հինգշաբթի, մարտի 28-ին,
Հայ դերասանական խմբի անդամները, սիրողների մասնակցութեամբ, կը տան
Հանրամատչելի ներկայացում
ԷԺԱՆԱՑՐԱԾ ԳՆԵՐՈՎ
ԵՐՈՒԱՆԴ II
Պատմական ողբ. 5 գործ. 7 պատկերով
Սկիզբն է ճիշդ 8½ ժամին։
Տեղերի գները.—օթեակները 3 ր. 50 կ. մինչեւ 8 ռուբ., պարտէր 50 կօպ. մինչեւ 2 ր., գալէրէան 20 կ. մինչեւ 35 կ., կուպօն օթեակների բացառապէս աշակերտների համար 40 կօպ. 2—2

ՀՐԱՒԻՐՎՈՒՄ ԵՆ
ԹԱՏԵՐԱՍԷՐՆԵՐ ԵՒ ՍԻՐՈՂՆԵՐ,

որոնք կը ցանկային մասնակցել մի շարք հայկական ձրի ներկայացումների։ Սեզօնը սկսվելու է հոկտեմբերի 1-ից մինչեւ մեծ պասի առաջին շաբաթը։ Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով հայոց դրամատիկ. ընկերութեան անդամ Տիկին Մարիամ Թումանեանին, Բարիաթինսկայա № 8։ Անպայման հարկաւոր է յայտնել հետեւեալ տեղեկութիւնները. 1) անունը եւ ազգանունը, 2) մասնաւոր ի՞նչ դերերի մէջ կարող են խաղալ, եւ 3) մօտաւորապէս ինչ տեսակ դերեր կը ցանկային յանձն առնել։ (4) 3—5

Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Վարչութիւնը

Պատիւ ունի յայտնելու, որ կիրակի, մարտի 31-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, քաղաքային տան դահլիճում նշանակված է տարեկան ընդհանուր ժողով։
Պարապմունքի առարկաներն են՝
1) 1901 թ. ել եւ մուտ հաշուի քննութիւնը եւ հաստատութիւնը։
2) Վերաստուգող յանձնաժողովի զեկուցումը։
3) 1902 թ. նախահաշուի հաստատութիւնը։
4) Վարչութեան 3 նոր անդամների, փոխ-անդամների եւ վերաստուգող յանձնաժողովի 3 անդամի ընտրութիւնը։ 1—3

Պ. Ս. Սմիռնովի Ընկերութիւնը Մօսկվայում

հաղորդում է ի տեղեկութիւն իր յարգելի գնողների, որ բարձր յատկութեան ՍԵՂԱՆԻ Գինի, Կովկասեան բնական ԿՈՆԵԱԿ, օղիներ եւ լիկեօրներ կարելի է գնել բոլոր խանութներում, իսկ մեծ քանակութիւններով, Մօսկվայի գներով, աւելացնելով միայն ճանապարհածախսը ԵՂԲ. ԱԳՐԻԱՆՆԵՐԻ պահեստից, Բագւում, Քալանթարօվի պասսաժում։ 5—20

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ
վաճառվում են՝

ԲՈՒԴՈՒՂԵԱՆ Ա. բժ., Կինը եւ տղամարդը Ս. Պ. 1902 թ.—15 կ., Առողջապահական նուէր նորատի կանանց—20 կ., Մարմնամարզութիւն (25 պատկերով)—20 կ., Մարմնամարզութեան աղիւսակը (23 պատկերով)—10 կ., Մանկավարժութեան համառօտ գրոյցներ—15 կ., Ժառանգականութիւն եւ դաստիարակութիւն—15 կ., Կարիք եւ Բարեգործութիւն—15 կ., Ո՞վ է յանցաւորը—15 կ., Գեղձախտ (զօլոտուխա)—10 կ., Առողջ հոգին առողջ մարմնի մէջ—10 կ., Սիֆիլիս—10 կ., Մեր նեարդերը—10 կ., Վեներական ախտեր—5 կ.։
ԵՐԻՑԵԱՆ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը եւ Կովկասի Հայք 19-րդ դարում երկու հատոր 4 ր.
» Патріархъ всѣхъ Армянъ Нерсесъ V-й, Князь и княгиня Воронцовы съ тремъ портретами—3 рубля.
» Ներսէս Ե-րդ կաթողիկոսի կենսագրութիւն, 3 տետր—75 կ.
» Գրիգոր Արծրունին եւ նրա 25 տարվայ գործունէութիւնը—25 կ.
» Վենետիկի Մխիթարեանք—1 ր.
» Պատմութիւն 75-ամեայ գոյութեան Ներսիսեան Հայոց Հոգեւոր Դպրոցի, հատ. ա. վեց պատկերով—2 րուբլի։
Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. (Հ) 5—5

„Փ. Ն. ՓՐԻԴՕՆԵԱՆ“
ԿՕՆՖԷՏԻ ԵՒ ՇՕԿՕԼԱԴԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Կովկասեան գիւղատնտեսական ցուցահանդէսում մեր պատրաստած ապրանքները ալ ստացան Կովկասում կօնֆէտի արդիւնաբերութեան
ՄԻԱԿ ՄԵԾ ԱՐԾԱԹԵԱՅ ՄԵԴԱԼԻ
Առանձնապէս յանձնարարում ենք. ՌԱՀԱԹ-ԼՕԽՈՒՄ, կարամէլ «ԻՒԲԻԼԷՑՆԱԵԱ» եւ առհասարակ բարձր յատկութեան կարամէլներ մրգեղէնով։
Գործարանում աշխատում են մայրաքաղաքի նշանաւոր վարպետներ։
Պատուէրներով դիմել. Թիֆլիս, Պավլօվսկայա փողոց, սեփական տուն
Գործարանի հեռախօս № 362, գործարանական խանութինը № 772։
33—100 (Հ. Կ.)

Բագուի Հայոց Մարդասիրական Ընկերութեան Աշխատանքի Տունը

իր պահեստում ծախու ունի հետեւեալ իրեղէնները եւ առարկաները.
1) Զանազան տեսակ զգեստներ եւ սպիտակեղէններ. 2) Տեղաշոր. 3) Ուռկաններ. 4) Ձեռոցաններ. 5) Թղթէ տոպրակներ. 6) Ամեն տեսակ կարտոնի արկղիկներ. 7) Բռնոցներ (ручки для пакетовъ). 8) Պակլեա գործարանների եւ չոգենաւերի համար։
Նոյն տեղն ընդունվում են եւ պատուէրներ։ Պատուէրները կատարվում են արագ, ամենայն ճշգութեամբ եւ շատ չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաեւ կազմարարութեան պատուէրներ։
Հասցէն՝ Баку, Верхне-Григорiевская ул., д. Шредера, близъ пожарной команды, телефонъ № 713. 5—5

ՍՏԱՑԵԼ ԵՆՔ
ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ
ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ԵՒ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՍԵԶՕՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
տղամարդկանց, կանանց եւ երեխաների
ՊԱՏՐԱՍՏԻ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐ

Ընդունում ենք մեր կտորներից, ամենայն տեսակ ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐ (ЗАКАЗЫ), որոնք ընտացված են արտասահմանեան և ռուսական ամենայայտնի գործարաններից։
Մագազինին կից բացել ենք նոր բաժանմունք, բացառապէս կանանց վերնազգեստների համար, կարված ամենավերջին տարազով։
ԳՆԵՐԸ ԱՄԵՆՔԻՆ ՄԱՏՉԵԼԻ ԵՆ
Դիմել՝ եղբ. ԽՈՒԴԱՎԵՐԴԵԱՆՆԵՐԻՆ
Գոլովինսկի պրոսպէկտ, տուն Քաշվէթեան ս. Գէորգ եկեղեցու, առաջին գիմնազիայի հանդէպ։ 9—20